

ЩЕРБА́ Лев Володимирович (Щерба Лев Владимирович; 20. 02(03. 03). 1880, м. Ігумен, нині Червень Мінської обл. — 26. 12. 1944, Москва) — російський мовознавець. Академік АН СРСР (1943). Дитинство і юність минули у Києві, навчався в Університеті св. Володимира (1898—99). Закінчив Санкт-Петербурзький університет (1903), де й працював 1909—41: засновник на базі кабінету експериментальної фонетики однойменної лабораторії (1909), від 1916 — професор кафедри порівняльного мовознавства, від 1931 — завідувач кафедри фонетики. 1906—08 перебував у країнах Західної Європи, де поглиблював знання з лінгвістики; працював у Парижі в одній з перших у світі лабораторій експериментальної фонетики. 1909 в Санкт-Петербурзькому університеті на базі кабінету експериментальної фонетики заснував лабораторію експериментальної фонетики. 1912 захистив магістерську дисертацію «Русские гласные в качественном и количественном отношении», 1915 — докторську «Восточнолужицкое наречие». 1943—44 — завідувач кафедри загального мовознавства Московського університету.

Учень [Я. Бодуена де Куртене](#) та засновник лєнінградської (петербурзької) фонологічної школи, що запропонувала концепцію фонем у нерозривній єдності зі звуком та мала вплив на становлення й розвиток української фонології (див. [Фонологія](#)). Вчитель [В. Ганцова](#), [І. Сунцової](#), [А. Білецького](#). Один із перших, хто розглядав [лексикографію](#) як самостійну наукову дисципліну, а не як допоміжний практичний вид діяльності (за його словами, для лексикографа найважливішими є знання з семасіології, стилістики та

хоча б кількох іноземних мов). У 1920—30-х рр. брав активну участь у більшості великих лексикографічних проєктів СРСР, від 1925 — член Постійної словникової комісії АН СРСР. Автор ідеї та головний редактор словника «Русско-французский словарь» (Москва, Ленінград, 1936), був вчителем С. Ожегова. Крім цього, розробив власну концепцію частин мови, пропагував експериментальний метод в різних галузях мовознавства, мав загалом широкий діапазон лінгвістичних зацікавлень, фокусувався на слов'янських, романських і штучних ([есперанто](#)) мовах. Творчо переосмислив дихотомію мова — мовлення Ф. де Соссюра, розширивши її до трикомпонентної моделі: мовний матеріал (сукупність реально зафіксованих мовних фактів), мовна система (упорядкована сукупність одиниць і правил у колективній свідомості носіїв) та мовленнєва діяльність (процес і результат індивідуального використання мови). Така лінгвістична парадигма давала змогу чіткіше розмежовувати емпіричні дані, абстрактну систему та мовленнєву практику, що й забезпечило оригінальні ідеї у працях з фонології, лексикографії та граматики. Пам'яті відомого науковця присвячено окремі випуски журналу [«Записки з загальної лінгвістики»](#).

Основні праці

О частях речи в русском языке // Изв. АН СССР. Отделение литературы и языка. 1928. Т. 17, вып. 1; Языковая система и речевая деятельность. Ленинград, 1931; Фонетика французского языка. Ленинград, 1937; [Вступительная статья] // Сунцова И. П. Вводный курс фонетики немецкого языка. К., 1951 (укр. перекл. — 1952); Языковая система и речевая деятельность. Москва, 1974.

Рекомендована література

1. Памяти академика Льва Владимировича Щербы (1880—1944): Сб. ст. Ленинград, 1951;
2. G. Eramian. The Separation of Levels in Shcherba's Phonemic Theory // Canadian Slavonic Papers. 1975. Vol. 17, Issue 1;
3. Теория языка. Методы его исследования и преподавания: к 100-летию со дня рождения академика Л. В. Щербы. Ленинград, 1981;
4. Скалзуб Л., Яцюк С. Л. В. Щерба та І. П. Сунцова про мову і мовлення. До питання про єдність загального і окремого в цілісних сегментах мовлення // Українське мовознавство. 2004. № 32—33.

[О. С. Іщенко](#)

Бібліографічний опис:

Щерба Лев Володимирович / О. С. Іщенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025.
— Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890993>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).